

پەردەسۇ قايرۇسىيەكان (Viral Meningitis)

بىرىتىن لەپەردەسۇ كوتوپىرى مېشك بەھۇى قايرۇسەو كە دەبنە ھۇى لەپىر دەركەوتنى نىشانەكان. ئەم جۇرە زۇر بە كەمى دەبىتە ھۇى مردن . لەم جۇرەدا شلەى نىو بېرپەرى پىشت روونە، لىمفۇسايىتە لاوكان لە تىستى خويۇندا دەردەكەون.

ھۇزانى

ئىنتىرتۇقايرۇسەكان و كۆرپۇمىنجىت، قايرۇسى تامىسكى 1, 2, 3, 4, 5, 6 ئەرىۇقايرۇس، لىنتى قايرۇس، قايرۇسى سوريۇتە، قايرۇسى سوريۇتە ئەلمانى، قايرۇسى ئىنفلۇئىزى A, B، ئەدىنۇقايرۇسەكان. ئەم قايرۇسەكان لە چەند ناوچەبەك و چەند ۋەزىكىدا دەردەكەون و ھەروھە لەسەر چۇنىبەتتى ۋەگرىتنى (ئىستىعاب) قايرۇسەكان بەندە. لە 50 % ى پەردەسۇ قايرۇسىيەكان لەنىو مندالدا بلۇن. بەگىشتى ئىنتىرتۇقايرۇس و ئەرىۇقايرۇس زىدەتر لەھاوین و پايزدا دەردەكەون ۋەقايرۇسى ئاۋلە لە زىستان و بەھاردا دەردەكەون.

پەتازانى

زۇرىبە سۇ قايرۇسىيەكان لەۋەزى پايزدا دەردەكەون. ۋە سۇى قايرۇسى (Urlian) لە سەرەتاي بەھاردا دەردەكەوتت. سۇ قايرۇسىيەكان زىدەتر توشى مندال دەبن ۋە گەرەش توش دەبىت و نىشانەى جىاوازيان ھەبە، چۇنكە نىشانەكان بەندىن لەسەر چۇنىبەتتى رەت دانەۋەى (بەرتەكى) لەشى نەخۇش.

شويىنى چوونە ناۋەۋەى قايرۇسەكە

لە راستىدا شويىنى چوونە ناۋەۋەى قايرۇسەكان جىاوازيان ۋە زىدەتر لە رىگاي رىخۇلە، نىوگەرۋو، فارىنجەكان و كونە لووتەكانەۋە دەچنە ناۋەۋە. پاشترىش ژمارەى قايرۇسەكە لە بۇرى ھەناسە و ھەرس دا زىد دەكات و بەكەم حالەتى خويىنى قايرۇسى (بەرز بوونەۋەى رىتەى قايرۇس لەنىو خويۇندا) دروست دەكەن و بەھۇى سورى خويۇنەۋە قايرۇسەكە دەگاتە كۇئەندامى ناۋەندى دەمار.

نىشانەكان

دەركەوتنى نەخۇشەبەكە: مرقۇ لەپىر ئەم نىشانەنى تىادا دەردەكەوتت تالىھاتن، ژانە سەر، رىشانەۋە، گىران، مل رەق بوون، ترس، گىزىبون، كەمبونەۋەى ھەستى پىست، ژانكردىنى ماسولكە. ھەندىك جار تا دەگاتە 40 پلە و نىزىكەى 7-10 پۇژ دەخايەنىت. لەكاتى ھەوكردىن بەقايرۇسى (Coxsackie, ECHO) دا پىستى نەخۇش بلقى پەمبەبى - سورىان نوختەى سورى شىۋە بلقى لىدىت. بەگىشتى پىستى لەش سىرپەبىت، ھەروھە نىشانەى (Brudzinski, kering) پۇزەتىقە. قايرۇسى (Coxsackie, ECHO) لەماۋەى 3-4 پۇژدا دەبنە ھۇى كۇرانكارى پىست (سور، پەمبەبى خال، بلق).

تائەمپۇ لەسەر دوو جۇرى ئەم ھەوكرىدە نوسراۋە كە ئەمانەن:

- 1- جۇرى Meningo-encephalic، بەرىتەى لە 50 % بلۇۋە (پەردەسۇ، مېشكەسۇ).
- 2- جۇرى Meningo-mielitice، (پەردەسۇ و مېشكەسۇ).

بەپىنى جۇرى قايرۇسەكان

- پەردەسۇى قايرۇسى نارمىستۇنگ (تالىھاتن، ژانەسەر، گەرۋەسۇ).
- پەردەسۇى قايرۇسى Urlian (تا، ژانەسەر، خەۋالوۋى، ترس، رىشانەۋە ... تاد).
- پەردەسۇى قايرۇسى ئىفلىجى Poliovirus.
- پەردەسۇى قايرۇسى كۇكساکى، جۇرى A (1, 2, 4, 14, 16, 17, 18, 22, 24) و جۇرى B (1-6) زۇر بلۇن و ئەم جۇرە بەپەردەسۇى مېشك (ماسولكەى ژانكەر) نىونراۋە چۇنكە ماسولكەكانى نەخۇش زۇر زۇر ژان دەكەن).
- پەردەسۇى قايرۇسى ECHO، (جۇرى 1-4, 11-24, 25, 30, 31 يان زۇر بلۇۋە).
- پەردەسۇى قايرۇسە تامىسكىيەكان.

نالۇزكارىيەكان

- ھەرچەندە نىشانەكان زوو ون دەبن و پەردەسۆى قايرۇسىيەكان لە ماوئىيەكى كورتدا سارپىژ دەبن، وەھەندىك جار دەرکەوتووھ كە نەخۇش ھەر ژانەسەر، پەستانى نىو كەللەى سەر و گىروگرفتى دەروونى بەردەوام ھەبووھ.
- زۆربەى نەخۇشەكان گىروگرفتى دەروونى و دەمارىيان تىادا دەر دەكەوئت.

دەستنىشانكردن

بە ھۆى نىشانە و ئەنجامى تىستى تاقيگاىيەوھ دەتوانىن پەردەسۆ دەستنىشان بکەين. باشتىن پىگا بو دەستنىشانكردن برىتتىيە لە:

- جوداكردنەوھى قايرۇسەكە لەنموونەى شلەى پەتكە دەمار، شلەى نىو كوونە لووت و گەروو، پىسايى دا.
- تىستى قايرۇسى.
- تىستى سىروزانى (ھەمىشە ئىمونوگلوبولىنەكان 4 جارن لەئاستى ئاسايى بەرزترن).

پىرپەوى نەخۇشىيەكە

بەگشتى پەردەسۆ قايرۇسىيەكان باشن و لەزۆربەى بارەكاندا نەخۇش چاك دەبىتەوھ، ھەندىك جار ھەرگىروگرفتى ژانەسەر و دەروونى دەبىنرئت.

چارەسەركردن

- چارەسەركردن نىشانەكان (دەرمانى دژى ژانەسەر و رشانەوھ و رىكخستەوھى ناتەواوى شلەى نىو لەشى لە دەست چوو لەئەنجامى پشانەوھدا).
- لەكاتى سوپوونەوھدا دەرمانى پرىدنىسۆن دەدرئت بەنەخۇش.

سەرچاوەكان

1- د . زاھىر سوران ، نەخۇشىيە دىرمەكان ، سۆ قايرۇسىيەكان ، بەشى پىنجەھم ، چاپى يەكەم ، سلىمانى - كوردسان ، 2004 .

- 1.Lenneette E. et al., Viral central nervous system diseases, J. Amer. Med. Ass. 1962; 179.
- 2.Lepow, M. et al. A clinical, epidemiological and laboratory investigation of aseptic meningitis during the four year period (1955-1958), New Eng. J. Med. 1962; 266, 1188.
- 3.Allan R. et al. Acute Meningitis, In: Principles and practices on infectious diseases, 1995; 64: 831-864.
- 4.Barbara M. et al. Chronov Meningitis, In: Principles and practices on infectious diseases, 1995; 65: 865-874.
- 5.Spudis, V, Cramblett, G., ECHO-4 Meningoencephalitis, Arch. Neurol. (chic), 1965; 12, 404.
- 6.Artenstein, M. Prophylaxis for meningococcal disease. J Am Med Ass. 1975; 231, 1035.
- 7.Poolman, J et al., meningococcal serotypes and serotype B disease in N-W Europe, Lancet, 1986; 11, 555.
- 8.Marin GH. Voiculescu, meningococcal Meningitis and other. In Infectious Diseases, 1990; 64: 254-66.
- 9.Michael A. Apicella. Neisseria Meningitis dis. Infec dis, 1995; 189: 1896-909.
- 10.Durand ML et al. Acute Bacterial Meningitis in adults. N Eng Med. 1993; 328: 21-8.
- 11.Feldman AA. Meningococcal infectious. Avd Intern Med. 1972; 18: 117-40.
- 12.Peltola H. meningococcal disease still with us. Rev. Infect. Dis. 1983; 5: 71-91.
- 13.Anderson BM. Mortality in meningococcal infectious. Scand J Inf Dis. 1978; 10: 277-.
- 14.Schwartz B et al. Global epidemiology of meningococcal disease. Cli Rev Microb. 1989; 2: s118-24.
- 15.Sport Ms, et al. Peniciline insensitive Neisseria meningitis. Lancet 1988; 1: 1167.
- 16.A-Paunescu-Podeanu., principles for medical practices, Vol 111., Med. Eds. 1984.
- 17.A-Paunescu-Podeanu., principles for medical practices, Vol 11., Med. Eds. 1983.
- 18.Witte JJ. Congenital cataract following German measles in the mother. Trans Ophthalmol Soc Aug. 1941; 3: 35.
- 19.Horstman DM. Rubeolla: The challenge of its control. J Infect Dis 1971; 123: 640.
- 20.MMWR. CDC and prevention. Increase in rubeolla and congenital rubeolla-USA. 1991; 40: 93-9.
- 21.Cherry JD. Newer viral exanthems. Prog Med virol. 1973; 16: 269.
- 22.Lepow, M et al. A clinical, epidemiological and laboratory investigation of aseptic Meningitis during the four year period (1955-1958), New Eng. J. Med. 1962; 266, 1188.
- 23.Allan R. Tunkel and W. Michael scheld, Acute Meningitis, In: Principles and practices of infectious diseases, 1995; 64: 831-864.
- 24.Taindel, Gl. Et al. Meningitis in Infancy., Med Life., 1985; 32, 13.
- 25.McCrachen, G., Management of Bacterial Meningitis. Current Status and Future Prospects, Amer. J. Med, 1984; (may 15), 215.
- 26.Haworth C, J. The diagnosis of Acute Meningitis in Infancy. Lancet, 1953; 1, 911.
- 27.Barbara M. Grispslover and Jerrold J. Ellner., Chronov Meningitis, In: Principles and practices of infectious diseases, 1995; 65: 865-874.
- 28.Ram Yougev and Moshe Arditi, Central nervous system infections, In: The biologic and clinical basis of Infectious Diseases. Fifth edition. USA. 1997.
- 29.A-Paunescu-Podeanu, Principles for Medical Practices., Vol 111., Med. Ed. 1984.